

Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva

Akvizičná politika Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva

Liptovský Mikuláš, december 2018

Obsah

1. Úvod	3
2. Hlavné úlohy múzea	3
3. Múzejné fondy	4
3.1 Počiatky Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva	
3.2 Múzejný zbierkový fond	
3.3 Pomocný fond	
3.4 Dokumentačný fond	
3.5 Vznik Archívu ochrany prírody a jaskyniarstva	
3.6 Archívny fond	
3.7 Archívna zbierka	
3.8 Knížničný fond	
4. Analýza zbierkového fondu múzea	5
4.1 Členenie zbierkového fondu	
4.2 Charakteristika a profil zbierok	
4.2.1 Geologická zbierka	
4.2.2 Paleontologická zbierka	
4.2.3 Botanická zbierka	
4.2.4 Zoologická zbierka	
4.2.5 Archeologická zbierka	
4.2.6 Kultúrno-historické zbierky	
4.2.7 Umelecké zbierky	
4.2.8 Vedecko-technické zbierky	
5. Základné okruhy akvizičnej činnosti	8
5.1 Spôsob a postupy nadobúdania zbierkových predmetov	
5.2 Kritériá nadobúdania zbierkových predmetov	
5.3 Nadobúdané predmety kultúrnej hodnoty	
5.4 Plánovanie akvizičnej činnosti	
6. Stratégia dopĺňania zbierok a kolekcí	11

1. Úvod

„Múzeá majú povinnosť nadobúdať, uchovávať a zveľaďovať svoje zbierky ako prínos k zabezpečeniu ochrany prírodného, kultúrneho a vedeckého dedičstva. Ich zbierky sú význačným verejným dedičstvom, majú osobitné právne postavenie a sú chránené medzinárodnou legislatívou. Tejto verejnej správe je vlastný princíp správcovstva, ktorý zahŕňa oprávnené vlastníctvo, nemennosť, odbornú správu, prístupnosť a zodpovedné nakladanie.“

Etický kódex múzeí ICOM, 2009

Zákonom č. 206/2009 Z. z. je Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva zaradené do Sústavy múzeí a galérií ako múzeum s komplexnou múzejnou dokumentáciou špecializované vo vybranej oblasti alebo vednom odbore v súlade s § 7 ods. 2 zákona č. 206/2009 Z. z. Múzeum je pod zriaďovateľskou pôsobnosťou Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky ako odborná organizácia na zabezpečenie úloh ochrany prírody a krajiny s celoštátnou pôsobnosťou.

2. Hlavné úlohy múzea

Vymedzenie úloh v rámci hlavných múzejných činností definuje Zriaďovacia listina Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva na základe Rozhodnutia ministra životného prostredia Slovenskej republiky z 15. júna 2006 C. 25/2006-1.6 a Dodatku č. 1 z 10. júla 2014 c. 15/2014-2. Múzeum v oblasti ochrany prírody a krajiny plní najmä tieto úlohy:

- (a) buduje zbierky múzea získavaním múzejných zbierkových predmetov a fondov z oblasti svojho odborného zamerania a špecializácie,
- (b) odborne eviduje a dokumentuje zbierky, spolupracuje pri tvorbe jednotného vedomostného systému múzeí Slovenskej republiky prostredníctvom integrovaného múzejného informačného systému Centrálnej evidencie múzejných zbierok Slovenskej republiky, eviduje osobitne chránené časti prírody a krajiny, vrátane dokumentácie jaskýň a krasových javov v Slovenskej republike,
- (c) odborne spravuje a sprístupňuje zbierky v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi,
- (d) zabezpečuje edičnú, vydavateľskú a propagačnú činnosť v oblasti ochrany prírody a krajiny,
- (e) rieši vlastné výskumné úlohy a podieľa sa na vedeckovýskumnej práci iných inštitúcií,
- (f) umožňuje štúdium vo svojich zbierkach, v dokumentácii, archíve a knižnici v rámci vedecko-výskumnej činnosti odborníkov iných inštitúcií so zameraním na ochranu prírody a jaskyniarstvo,
- (g) sprístupňuje zbierky a výsledky svojej činnosti formou dlhodobých alebo krátkodobých výstav a expozícií,
- (h) umožňuje vystavovať iným inštitúciám a súkromným osobám vo svojich výstavných priestoroch,
- (i) buduje odbornú špecializovanú knižnicu, dokumentáciu a archív, ktoré tvoria primárnu bázu pre jeho odbornú činnosť,
- (j) vykonáva lektorskú činnosť v expozíciách a na výstavách,
- (k) poskytuje odborné konzultácie v súlade so svojím zameraním,
- (l) podieľa sa na environmentálnej výchove aj mimo priestorov múzea (predškolské zariadenia školy, kultúrne inštitúcie a iné).

Múzeum od 1. júla 2005 spravuje špecializovaný verejný archív zriadený so súhlasom Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Súčasťou archívnych fondov a zbierok je aj štátny zoznam osobitne chránených častí prírody a krajiny, pričom múzeum archivuje dokumentáciu štátneho zoznamu

v Zbierke listín štátneho zoznamu a vydáva z nej výpisy . Zároveň múzeum vedie národnú databázu jaskýň. Dokumenty k národnej databáze jaskýň tvoria jednu z archívnych zbierok múzea – Zbierku pozemných krasových javov.

3. Múzejné fondy

3.1 Počiatky Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva

Počiatky múzejnej kultúry v Liptovskom Mikuláši siahajú až do polovice 19. storočia. Spájajú sa so spolkovou činnosťou, ktorá okrem snáh o pozdvihnutie kultúry v pomerne zaostalom regióne zahŕňala aj budovanie prvej zbierky zameranej predovšetkým národopisne a literárne. Na týchto základoch sa v roku 1904 utvorila tzv. Liptovská zbierka starožitností, pamätihodností a prírodnín liptovských, ktorá sa stala východiskom pre založenie Múzea slovenského krasu v roku 1930. Úsilie vybudovať špeciálne krasové múzeum podporoval aj Jaskyniarsky zbor Klubu slovenských turistov a lyžiarov, ktorý sa neskôr transformoval na Slovenskú speleologickú spoločnosť sídliacu v Liptovskom Mikuláši. Ďalšie osudy múzea sú od roku 1981 úzko spojené s koncipovaním ochrany prírody na Slovensku a tiež s budovaním múzejnej siete, čo sa odrazilo predovšetkým v organizačnom začlenení múzea pod verejnú a štátnu správu a organizácie zastrešujúce ochranu prírody a jaskyniarstvo. Pod súčasným názvom múzeum pôsobí od roku 1990 a pod priamou zriaďovateľskou pôsobnosťou Ministerstva životného prostredia SR je od roku 1999.

3.2 Múzejný zbierkový fond

Zbierkotvorná činnosť Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši stavia na historických základoch Múzea slovenského krasu založeného v roku 1930 a jeho zbierkovom fonde dokumentujúcom krasové javy a históriu ochrany prírody na Slovensku. V súčasnosti je zbierkový fond členený na prírodovedné a spoločenskovedné zbierky. Pozostáva z predmetov z oblasti botaniky, zoológie, archeológie, geológie, mineralógie, speleológie a histórie. Ku koncu roka 2018 múzeum eviduje 37 867 ev. č. / 118 175 ks zbierkových predmetov členených do 8 základných skupín. Základom pre tvorbu zbierkového fondu je akvizičná činnosť múzea. Jej cieľom a poslaním je zhromažďovať súčasti kultúrneho dedičstva ako pramenný materiál slúžiaci na skúmanie a poznávanie vývoja prírody a spoločnosti. Je úzko prepojená s výskumnou činnosťou, ako aj s ďalšími základnými odbornými múzejnými činnosťami. Zbierkový fond múzea je odborne spracovávaný v centrálnom múzejnom informačnom systéme CEMUZ, v elektronickom nástroji ESEZ4G.

3.3 Pomocný fond

Fond tvoria pramene súvisiace so zbierkovými predmetmi a predmetmi kultúrnej hodnoty, ktoré nie sú zbierkovými predmetmi. Tieto pramene dopĺňajú informačný obsah múzea a sú využiteľné v oblasti výskumnej, dokumentačnej i prezentačnej. Často ide aj o samotné predmety získané v súlade s akvizičnou politikou múzea a jeho zameraním. Tieto sú hodnotné a z hľadiska múzea aj potrebné, avšak nespĺňajú všetky akvizičné kritériá stanovené kurátorom, napr. kritérium významu akvizície pre zbierku, prípadne sú duplikátom, ale sú zároveň vhodným artefaktom pre výskum alebo environmentálne vzdelávanie. Pomocný fond je evidovaný v knihe doplnkového materiálu.

3.4 Dokumentačný fond

Fond tvoria pramene súvisiace s činnosťou múzea, výskumnou a dokumentačnou činnosťou. Zahŕňajú neodmysliteľnú časť informácií, ktoré sa viažu na zbierkový predmet, napr. dokumentácia k výskumnej úlohe, správa k terénnej úlohe, katalóg z oblasti filatélie, filuménie, a pod. Tieto pramene sú informačnou bázou pri odbornom spracovávaní zbierkových predmetov, prípadne sa stávajú súčasťou odkazov v katalogizačnom zázname zbierkového predmetu.

3.5 Archív ochrany prírody a jaskyniarstva

Archív ochrany prírody a jaskyniarstva (ďalej len Archív múzea) je organizačnou súčasťou Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva. Bol zriadený ako Archív Slovenského múzea a ochrany prírody so súhlasom Ministerstva vnútra SR 1. júla. 2005. Patri do skupiny 23 špecializovaných archívov na Slovensku. Vzhľadom k tomu, že archívne fondy a zbierky presahujú pôsobnosť nášho múzea bol názov archívu 1. septembra 2019 zmenený na Archív ochrany prírody a jaskyniarstva. Všetky svoje činnosti vykonáva v zmysle platnej archívnej legislatívy, v súlade so Zákonom č. 395/2002 Z. z o archívoch a registratúrach a Vyhláškou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 628/2002 Z. z. a v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov a v zmysle interných predpisov, ako sú napr. Bádateľský poriadok, Rokovací poriadok Archívnej rady. Hlavným poslaním archívu je dopĺňať, získavať, spracovávať, ochraňovať a sprístupňovať archívne fondy a zbierky so zameraním na ochranu prírody a jaskyniarstvo v Slovenskej republike.

3.6. Archívny fond

Archívny fond v správe Archívu múzea je súčasťou národného archívneho dedičstva. Vo svojej správe má viac ako 150 bm archívnych fondov a osobných fondov, ktoré sú spracovávané v informačnom systéme BACH ProArchív v aplikácii Inventáre. Okrem toho spravuje aj 26 bm archívnych dokumentov Archívu Štátnej ochrany prírody SR v Banskej Bystrici

3.7. Archívna zbierka

Okrem archívnych fondov ma Archív múzea v správe viac ako 100 000 ks zbierok fotodokumentácie, zbierku máp, a 90 bm iných (písomných) archívnych zbierok. Sú spracovávané v informačnom systéme BACH ProArchív v aplikácii Inventáre a Fotoarchív.

3.8. Knižničný fond

Požiadavka zriadenia knižnice v našom múzeu vyplynula z prvých stanov Múzea slovenského krasu. Základom knižnice sa stala súkromná knižnica Jána Volku-Starohorského, ktorý inicioval vydávanie svojich odborných prác v edícii „Muzeálna knižnica“. Múzeum za tieto publikácie získalo výmenou množstvo odbornej literatúry. Rozvoj špecializovanej speleologickej knižnice nastal po poštátnení múzea v 50. rokoch 20. storočia. Od roku 1981 sa v knižnici sa začalo budovať aj oddelenie prírodovednej a ochranárskej literatúry. Postupne sa knižnica vyprofilovala na jedinú špecializovanú knižnicu svojho druhu. Ako odborné pracovisko svoju činnosť plne podriaďuje úlohám a zameraniu múzea. Pri získavaní literatúry spolupracuje v rámci výmeny s takmer 30 krajinami sveta, s viac ako 150 výmennými partnermi V súčasnosti má knižnica v správe takmer 27 000 knižničných jednotiek. Súčasťou fondu je 650 starých tlačí do roku 1918.

4. Analýza zbierkového fondu múzea

4.1 Členenie zbierkového fondu

Prírodné vedy	Spoločenské vedy
geologická zbierka	archeologická zbierka
paleontologická zbierka	kultúrno-historické zbierky
botanická zbierka	umelecké zbierky
zoologická zbierka	vedecko-technické zbierky

4.2 Charakteristika a profil zbierok

4.2.1 Geologická zbierka

Je rozčlenená do troch väčších skupín.

Zbierku sintrov – špecifickú a veľmi rozšírenú skupinu minerálov v prírode tvoria tie, ktorých vznik je viazaný na procesy krasovatenia karbonátových hornín. Sekundárna výplň jaskýň vzniká vyzrážaním uhličitanu vápenatého (CaCO_3) z presýtených vodných roztokov v jaskynnom prostredí, pričom hlavným stavebným minerálom je kalcit, menej aj aragonit. Výsledná podoba sintrovej výzdoby v jaskyniach má rôznorodý charakter.

Mineralogická zbierka obsahuje viac ako 300 druhov a odrôd minerálov v rôznom morfológickom, farebnom a paragenetickom vývoji, rozdielnej genézy a z rôznych nálezísk u nás a vo svete. Kolekcia brúsených drahých a šperkových kameňov, prírodných skiel meteorického pôvodu - tektitov je jednou z najmladších zbierok múzea. Múzeum vlastní unikátnu zbierku kryštálov kalcitu získaných z jaskýň a krasových území Slovenska a zo zahraničia.

V *petrologickej zbierke* múzea majú bohaté zastúpenie všetky základné typy hornín – magmatické, sedimentárne a metamorfované. Okrem hornín z celého Slovenska sa tu nachádzajú horniny z mnohých krajín sveta. Aj keď sa múzeum neorientuje na zbieranie určitých špecifických typov hornín, snahou múzea je petrologické zdokumentovanie všetkých krasových území na Slovensku. Ide o horniny podliehajúce krasovateniu, predovšetkým vápence a dolomity, v závislosti na geologickej stavbe územia. Ako osobitne vyčlenenú kategóriu v petrologickej zbierke možno uviesť tzv. škrapy, ktoré sú typickou geomorfologickou črtou krasových území.

4.2.2 Paleontologická zbierka

Tvoria ju vzácne pozostatky rastlín a živočíchov, ktoré žili na našej planéte od prahôr (archaikum) po štvrtohory (kvartér). *Paleozoologická zbierka* predstavuje predovšetkým doklad o vývoji (evolúcii) života na našej planéte, doložená fosíliami (dierkavce, hubky, koraly, červy, mäkkýše, ramenonožce, machovky, článkonožce, ostnatokožce, graptolity a stavovce) zo slovenských, ale aj svetových lokalít. Výnimočné sú najmä nálezy medveďa jaskynného, hyeny jaskynnej a početný osteologický materiál kuny lesnej zo slovenských jaskýň. Unikátnym predmetom zbierky je kostra pachypleurosaura. Ide o prvú nájdenú kosť štvornožca z druhohôr a súčasne najstaršieho známeho stavovca z územia Slovenska. Druhým unikátom zbierky je lebka leva jaskynného (*Panthera spelaea*) a ďalší osteologický materiál nájdený v jaskyni, ktorý sa do zbierok dostal vďaka zanietenosti jaskyniarov z Liptovského Trnavca. Ide o pozostatky dospelého samca, ktoré boli spracované na takmer kompletnú kosť a je inštalovaný v novej paleontologickej expozícii múzea.

Početne skromnejšia *paleobotanická zbierka* zhromažďuje doklady o existencii rozmanitých botanických druhov na území niekdajšieho Československa. Jej základ tvorí zbierka z čias Jána Volka-Starohorského. Obsahuje fragmenty koreňov, odtlačky listov a cievnych zväzkov v rôznych horninách, alebo skamenelé drevo. Skameneliny zástupcov rôznych rastlinných spoločenstiev majú nesmierny význam pre interpretáciu prírodných podmienok a sú jedinečnými dokumentmi existencie niektorých dnes už vyhynutých druhov flóry.

4.2.3 Botanická zbierka

Základom pre jej budovanie sa stala tzv. Liptovská zbierka z roku 1904. Správcom Liptovskej zbierky bol Václav Vraný, ktorý pôsobil ako učiteľ a notár cirkvi v Liptovskom Mikuláši a bol uznávaný ako znalec karpatskej flóry. Vranému vďačí múzeum za historicky cennú a hodnotnú, aj keď početne skromnú botanickú zbierku, ktorá obsahuje okrem herbárových položiek tiež autorove kolorované kresby rastlín a hmyzu. Súčasná botanická zbierka je rozčlenená na tri skupiny: cievnaté rastliny, huby a nižšie rastliny. V súčasnosti obsahuje herbárové položky, vzorky dreva – prierezy, modely a exsikáty húb, akryláty a zbierku lišajníkov a machorastov z okolia vstupov jaskýň v Jánskej doline a príľahlých oblastí, ktorá sa začala budovať v rokoch 2000 – 2003 systematickým zberom. Zbierka semien a plodov

sa začala budovať ako súčasť botanickej zbierky múzea od roku 2000. Predmety zbierky sú prevažne z územia Slovenska, niekoľko desiatok položiek je aj zahraničnej proveniencie a pochádzajú z ciest pracovníkov múzea.

4.2.4 Zoologická zbierka

Je zameraná na uchovanie biologického materiálu prevažne chránených druhov slovenskej fauny vo forme dermoplastických, tekutinových, kožkových a osteologických preparátov, doplnených hniezdami vtákov a akrylátmi. Časť tvorí entomologická zbierka s kolekciami suchých preparátov a materiálov z vlastných zberov získaných od známych zoológov a vedecko-výskumnou činnosťou.

Medzi staršie zbierkové predmety sa radí zbierka motýľov od Stanislava Nemčeka z Likavky z roku 1952 a schránky mäkkýšov získané vlastným zberom zo Slovenského krasu, evidované v 70-tych rokoch 20. storočia. K vzácnym zbierkam patria dermoplastické preparáty kamzíka vrchovského tatranského, kriticky ohrozeného druhu orla skalného, staršie zbery netopierov z jaskyne Okno z roku 1954. K vzácnym zbierkovým predmetom patrí aj zbierka mäkkýšov od významného malakológa Jozefa Gregu.

4.2.5 Archeologická zbierka

Zahrňa najmä archeologické nálezy z jaskýň a krasových území, antropologické nálezy z jaskýň a samostatnou skupinou sú historické artefakty, ktoré súvisia s využívaním týchto priestorov najmä počas 1. a 2. svetovej vojny a Slovenského národného povstania. Prvé archeologické artefakty zo svojich výskumov v Liptove daroval J. Volko – Starohorský, jeden zo zakladateľov múzea. V roku 1938 sa do múzea dočasne dostala tzv. Domická zbierka – nálezy z výskumov jaskyne Domica, datované do obdobia neolitu a natrvalo tu zostala po roku 1958. Väčšina ďalších nálezov z jaskýň obohatila zbierku v 50. a 60. rokoch 20. storočia. Súčasťou zbierky sú aj numizmatické nálezy z jaskýň. Zbierku dopĺňajú archeologické nálezy z nejasných lokalít, ktoré dokazujú antropogénnu činnosť v horských oblastiach a predmety, ktoré majú vzťah k histórii múzea a budovy, v ktorej sídli.

4.2.6 Kultúrno-historické zbierky

Sú rozčlenené do niekoľkých skupín. Obsahujú predmety, ktoré človek vyrobil a používal a ktoré ako svedectvá pôsobenia človeka majú významnú výpovednú hodnotu. Dokumentujú sprístupnené jaskyne Slovenska i zahraničia, ich históriu, využívanie, speleologickú činnosť a históriu ochrany prírody na Slovensku. Do tejto kategórie zbierok patrí filatelia, filuménia, faleristika, numizmatika, zvukové a písomné pamiatky, filokartia, plagáty a ostatné propagačné a reklamné predmety a tlačoviny, odznaky, vyznamenania, úžitkové a upomienkové predmety.

V numizmatickej zbierke sú zaradené bankovky, mince, medaily a telefónne karty. Platidlá pochádzajú z rôznych štátov celého sveta. Tematicky sa viažu na vyobrazenia jaskýň, prírodných scenérií, faunu a flóru. V zbierke filatelie a filuménie sú zhromaždené známky a zápalkové nálepky z celého sveta so zameraním na prírodný motív. Rozsiahla je zbierka filokartie s pohľadnicami jaskýň a chránenej prírody. Unikátne sú historické pohľadnice viažuce sa k prvým sprístupneným jaskyniam Slovenska a kolekcia najstarších pohľadníc Vysokých Tatier. Zbierku písomných a literárnych pamiatok tvoria literárne rukopisy, denníky, scenáre, korešpondencia a návštevné knihy z jaskýň. Tieto predmety poskytujú informácie o návštevnosti jaskýň v konkrétnom období, dokumentujú záujem o ne doma i v zahraničí, okrajovo naznačujú aj majetkovo-právnu situáciu prevádzkovania jaskýň.

4.2.7 Umelecké zbierky

Tvoria predmety z oblasti výtvarného umenia, umeleckého remesla, dizajnu a iných výtvarných techník a filmové a fotografické pamiatky.

V zbierke výtvarných pamiatok sú zastúpené výtvarné diela s tematikou prírody a jaskyniarstva. Dominantnú časť zbierky tvoria obrazy s námetom jaskýň datované od 19. storočia až po súčasnosť. Zaujímavosťou je kolekcia karikatúr so speleologickou tematikou. K významným a historicky cenným zbierkam patria fotografické pamiatky. Rozsiahlu zbierku tvoria sklenené a veľkorozmerové negatívy dokumentujúce nielen jaskyne, ale i horstvá a prírodu Slovenska v období rokov 1900 – 1965. Fauna

a flóra je detailne vyobrazená na oceľorytinách Jacoba Xavera Schmuzera (1733 – 1811). Filmové a fotografické pamiatky dokumentujú a pomáhajú sledovať históriu múzea, jaskyniarstva a ochrany prírody na Slovensku.

4.2.8 Vedecko-technické zbierky

Obsahujú mapovú dokumentáciu jaskýň, meračské prístroje a pomôcky a speleologické pomôcky a výstroj.

Zbierku jaskynných máp a plánov tvoria predmety dokumentujúce vývoj jaskynného mapovania podzemných priestorov na Slovensku od najstarších čias až po súčasnosť. Sú výsledkom meračskej činnosti dobrovoľných jaskyniarov a odborných pracovníkov z rôznych inštitúcií v slovenských jaskyniach. Ide o mapy, plány a náčrty podzemia (pôdorysy a rezy jaskýň a priepastí) a povrchu (povrchové situácie so zakreslením podzemných priestorov alebo polohou krasových lokalít a javov). Základom zbierky meračských prístrojov je prístrojová technika a technické zariadenia, ktoré sa používali pri meraní jaskýň na vyhotovenie máp, plánov a inej dokumentácie. Okrem nich obsahuje aj iné geodetické prístroje z konca 19. a začiatku 20. Storočia. Druhou najpočetnejšou zbierkou sú predmety technického charakteru, ktoré sa používali pri prieskume jaskýň a ich prevádzke. Rozsiahlou kolekciou sú jaskynné svietidlá. Ide o reflektory a lampy používané pri osvetľovaní sprístupnených jaskýň a individuálne jaskyniarske svietidlá. Z lezeckého materiálu používaného pri prieskume jaskýň je najucelenejšia zbierka lezeckých rebríkov. Najstarší je z konca 19. storočia a používal sa pri prieskume Dobšinskej ľadovej jaskyne. Početná je aj kolekcia šplhacích pomôcok pre dvojlanovú a jednolanovú techniku vyvinutých na Slovensku. Pestrú kolekciu tvoria jaskyniarske batohy, kombinézy a iné doplnky potrebné pri praktickom speleologickom prieskume. Samostatnú časť tvorí zbierka predmetov používaných pri potápačskom prieskume vodou zatopených podzemných priestorov.

5. Základné okruhy akvizičnej činnosti

5.1 Spôsob a postupy nadobúdania zbierkových predmetov

Cieľom nadobúdania zbierkových predmetov je systematické budovanie múzejného zbierkového fondu ako súčasť kultúrneho dedičstva a ako základu pre múzejné odborné činnosti. Zásady nadobúdania zbierok prostredníctvom Komisie pre tvorbu zbierok (ďalej len KTZ) stanovujú záväzný postup pre nadobúdanie zbierok v súlade so zákonom č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty (ďalej len zákon), vyhlášky MK SR č. 523/2009 o základných odborných činnostiach podľa § 8 odst. 2 (ďalej len vyhláška) a Výnosu ministerstva kultúry SR č. MK-2544/2015-110/11648 o podrobnostiach vykonávania základných odborných činností v múzeách a v galériách a o evidencii predmetov kultúrnej hodnoty.

V súlade s organizačným a rokovacím poriadkom KTZ a s ohľadom na účelovo určené rozpočtové prostriedky v príslušnom kalendárnom roku zásady upravujú celý mechanizmus nadobúdania zbierok od úrovne odborných pracovníkov múzea až po vedenie potrebnej agendy, ktorá sa vykonáva písomne a tvorí neoddeliteľnú súčasť evidenčných záznamov a iných majetkovo-právnych dokladov.

Za nadobúdanie zbierok a pomocného materiálu prostredníctvom KTZ zodpovedajú všetci odborní pracovníci múzea. V súlade s potrebami múzea, účelovo určenými rozpočtovými prostriedkami a svojim odborným zameraním zabezpečujú predkladanie k tomu príslušných návrhov a dbajú o to, aby sa celá činnosť realizovala v rozsahu, ktorý zodpovedá odbornému zameraniu múzea určenom v organizačnom poriadku.

Múzeum v súlade s organizačným a rokovacím poriadkom KTZ nadobúda zbierky:

- a) kúpou,
- b) darom,
- c) vlastným výskumom alebo prieskumom,
- d) prevodom správy,
- e) zámenou s iným múzeom alebo galériou.

Spôsob a postupy nadobúdania zbierkových predmetov definuje interný predpis Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva Smernica o nadobúdaní zbierkových predmetov a činnosti Komisie pre tvorbu zbierok, ktorý nadobúda účinnosť dňom 01. 01. 2019. Tieto zahŕňajú nasledovné postupy:

- 1) Nadobúdanie zbierok prostredníctvom KTZ
- 2) Doklady pre rokovanie KTZ
- 3) Úplnosť dokladov
- 4) Rokovanie KTZ
- 5) Identifikácia, odborné posúdenie a ocenenie predmetov
- 6) Povinnosti tajomníčky a členov KTZ
- 7) Záverečné ustanovenie

Samotnú činnosť KTZ definuje interný predpis Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva Organizačný a rokovací poriadok Komisie pre tvorbu zbierok, ktorý nadobudol účinnosť dňom 01. 07. 2010.

5.2 Kritériá nadobúdania zbierkových predmetov

Procesu akvizície predchádza náležité posúdenie predmetu kultúrnej hodnoty ako potenciálneho zbierkového predmetu. V podrobnom hodnotiacom procese sú stanovené v prvom rade základné kvantitatívne charakteristiky (typ, forma, druh, rozsah, veľkosť, vek, početnosť, príslušnosť, atď.) a kvalitatívne charakteristiky predmetov (hodnota, význam, cena, práva, využiteľnosť, atď.) a ich súlad s akvizíčnou politikou múzea. Pri nadobúdaní zbierkových predmetov sú sledované tieto kritériá:

- 1) Kultúrno-historická hodnota
 - výpovedná hodnota,
 - dôraz na kvalitu hodnoty,
 - význam akvizície pre zbierkové fondy a kolekcie artefaktov
- 2) Význam pre vedecko-výskumnú činnosť
 - autenticita,
 - unikátnosť,
 - kompletizácia,
 - uloženie
- 3) Umelecká hodnota
 - kvalita,
 - majstrovstvo,
 - výrobná technika,
 - väzba s historickou postavou alebo udalosťou
- 4) Stav potenciálneho zbierkového predmetu
 - kompletnosť,
 - predpoklady na odbornú ochranu – výdavky na konzervovanie, uchovanie, možnosti uloženia
- 5) Riziko obmedzeného použitia predmetu alebo zaťaženie vlastníckymi právami
 - copyright, patent, ochranná známka

5.3 Nadobúdané predmety kultúrnej hodnoty

Geologická zbierka: typové minerály (chránené minerály), kolekcia slovenských (zahraničných) meteoritov a tektitov, minerály jaskýň, kolekcia kalcitových kryštalických drúz z krasových oblastí, formy speleotém, magmatické horniny, metamorfované horniny, sedimentárne horniny, škrapy

Paleontologická zbierka: paleobotanika (sinice, riasy, výtrusné rastliny, semenné rastliny), paleozoológia (dierkavce, hubky, prhlivce, červy, lastúrniky, hlavonožce, ulitníky, ramenonožce, machovky, článkonožce, ostnatokožce, graptolity, drsnokožce, ryby, obojživelníky, plazy, vtáky, cicavce)

Botanická zbierka: machorasty, lišajníky, historické kolekcie, cievnaté rastliny, kruhové výrezy z kmeňov stromov, akryláty, kolekcia semien a plodov, huby, botanické embryologické preparáty

Zoologická zbierka: hmyz (vážky, bzdochy, rovnakokrídlavce, chrobáky, blanokrídlavce, motýle, dvojkřídlavce), biospeleológia, mäkkýše- ulitníky, mäkkýše- lastúrniky, koraly, pavúkovce- pavúky, kosce, štúriky, ryby, obojživelníky, plazy, vtáky, cicavce, hmyzožravce, netopiere, hlodavce, dvojtozubce, mäsožravce, kopytníky

Archeologická zbierka: archeologické nálezy z jaskýň, krasových území, nálezy z nejaskynných lokalít (kamenné nástroje, keramika, kostené nástroje, kovové predmety; archeologické artefakty súvisiace s históriou múzea, budovy kláštora alebo s osobou zakladateľa Múzea slovenského krasu Jána Volka-Starohorského), militárie a predmety z 1. a 2. svetovej vojny z jaskýň, krasových oblastí a nejaskynných lokalít (zbrane, munícia, predmety používané počas SNP a 2. svet. vojny), antropologické nálezy z jaskýň, numizmatické nálezy z jaskýň

Kultúrno-historické zbierky: filatelia, filumenia, numizmatika, filokartia, historické mapy, personálie, úžitkové a upomienkové predmety, tlačoviny, pečiatky, tlačiarenské štočky, písomné pamiatky (kroniky, pamätne knihy, scenáre, denníky, literárne rukopisy)

Umelecké zbierky: ekranické materiály (fotografie, negatívy, filmy, fotoalbumy, diaseriály, fonotéka), výtvarné pamiatky (maľby, rytiny, grafiky, plastiky)

Vedecko-technické zbierky: fotografické prístroje a pomôcky, jaskyniarska mapová dokumentácia (originály máp, plánov a náčrtov jaskýň zo Slovenska i zo zahraničia), jaskyniarska meračská technika, baníctvo (banícke nástroje a náradia, banícke uniformy), speleologická výstroj a pomôcky, jaskynné osvetlenie, kolekcia rebríkov a pomôcok na šplhanie po lane, kolekcia nástrojov a pomôcok na kopanie a transport materiálu, jaskyniarske oblečenie a svietidlá

5.4 Plánovanie akvizičnej činnosti

- 1) Akvizičná činnosť ako súčasť vedecko-výskumnej činnosti
- 2) Systematické dopĺňanie o predmety historickej hodnoty dokladujúce vývoj ochrany prírody
- 3) Súlad s výstavným a expozičným plánom
- 4) Účelové doplnenie so zámerom rozšíriť/doplniť expozíciu
- 5) Sústreďovanie hmotných dokumentov v rámci špecializácie múzea
- 6) Akvizícia unikátnych artefaktov
- 7) Založenie nového zbierkového fondu

6. Stratégia dopĺňania zbierok a kolekcii

V oblasti prírodných vied je základnou prioritou získavania prírastkov vlastný výskum, terénne zbery pracovníkov múzea, a to expozične i vedecky prínosného materiálu z rôznych lokalít Slovenskej republiky. Snahou pracovníkov je aj usilovať o vyhľadávanie a získavanie už existujúcich súkromných zbierok a od odborníkov z inštitúcií, ktoré nemajú vlastné zázemie pre zbierky. Tento akvizičný princíp platí aj pre spoločensko-vedné zbierky. U tohto typu zbierkových predmetov je potrebný rozvoj reštaurátorských a konzervačných možností. Základom pre doplnenie jednotlivých kolekcii je vlastný výskum na historicky významných lokalitách a spolupráca so subjektmi, ktoré sa môžu stať potenciálnymi darcami, napr. pamäťové a fondové inštitúcie, jednotlivci, výrobná alebo obchodná sféra a pod. Cieľom akvizičnej politiky múzea je dotváranie ucelených súborov zbierkových predmetov a získavanie expozične zaujímavých exponátov. Pri odbornom spracovávaní zbierok, pomocou ktorého sa výrazne zvyšuje ich výpovedná hodnota, je potrebné udržiavať kontakty s vedeckou obcou v SR i zahraničí, aby jednotlivé kolekcie zbierkových predmetov boli determinované, výsledky publikované a ďalej využívané formou muzeálnych prezentácií.

Jednou z priorit odbornej správy zbierok múzea je aj snaha o zabezpečenie optimálnych podmienok pre trvalé uloženie zbierok, ich lepšiu dostupnosť a manipuláciu v depozitárnych priestoroch, aby nedochádzalo k degradácii materiálu v súlade s existujúcimi štandardami odborných múzejných činností na Slovensku.

V Liptovskom Mikuláši, dňa 12.12.2018

Navrhool: Mgr. Iveta Korenková
Dokumentačno-historické oddelenie SMOPaJ

Schválil: doc. RNDr. Danko Šubová, CSc.
riaditeľka múzea